

toplantının yapılacağı yer kararlaştırılırken, Yunun delegesi Atina'da yapılmasını önerdi. Ülkemi tanıtmak ve Kıbrıs olayları nedeniyle kızgın olduğum Yunanistan'ı engellemek için, ben Ankara'yı önerdim. Bunun üzerine Yunan delegesi söz alarak, eğer toplantı Atina'da yapılırsa katılacak delegelerin otel ve yemek masraflarını biz de karşılar, ayrıca isteyen delegelere gidiş - dönüş uçak bileti de sağlayabiliriz" dedim ve toplantının Ankara'da yapılmasını sağladım. Ankara'ya dönünce büyük bir iş başarmış gibi bunu hocama anlattığım zaman, yüz şekli değişti ama hiç kızgın olmayan bir sesle

— Rahmi ne yaptın? Böyle bir toplantıyı düzenlemenin güçlüğü bir yana, bu kadar parayı nereden buluruz?

Yaptığım hatanın büyüklüğünü anladım. Hocam üzülüşümün ayırına vararak, "üzülme, madem söz verildi, en iyisini yapmaya çalışacağız" dedi. Gerçekten de toplantı çok pahalıya mal oldu. Hocam harcamaları karşılayabilmek için yoğun çabalar sarfetti, sıkıntılı günler geçirdi. Ama birgün bile bu hatamı yüzüme vurmadi.

En Kısa Sürede Sosyalleştirmeyi Daha Geniş Alanlara Yaymalıyız.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da sağlık hizmetleri sosyalleştirilen illere ek olarak 1966 yılında 5 ilin daha bu hizmet kapsamına alınmasının düşünüldüğü günlerdeydi. uygulamada bir yığın aksaklıklar ortaya çıkmış ve eleştiriler yoğunlaşmıştı. Birgün hocamı ziyaret ederek "ortaya çıkan aksaklıkları düzeltmeden hizmeti yaygınlaştırmak sakıncalı olur. Kanımca bu yıl hizmet alanını genişletmeye, aksaklıkları gidermekle uğraşmak daha uygun olur" dedim. Hocam, o her zamanki eleştiriye açık davranışıyla, "aksaklıklar olduğunu bende biliyorum. Ne var ki, çıkarı zedelenen milletvekilinden öğretim üyesine, aşiret reisinden köy muhtarına kadar pek çok kişi bu hizmeti engellemek için yoğun çabalar harcıyorlar. Eğer en kısa sürede bu hizmeti daha yaygınlaştırmaz ve vazgeçilemeyecek duruma getirmesek bu kişiler amaçlarına ulaşabilirler. Aksaklıklarına rağmen bu durumuyla bile halkın sağlık gereksinimini daha etkin bir şekilde karşıladığına göre, hizmet ne kadar geniş bir nüfusu kapsarsa, vazgeçilmesi durumunda tepki gösterecek kişi sayısı da o kadar artar. Sonuçta, politikacılar oy kaybetmemek için hizmeti sürdürmek ve hattâ aksaklıkları düzeltmek zorunda kalırlar.

Hocamın Kimi Öğütleri

Üniversitede çalışırken görevle ilgili sıkıntılarımı ve uğradığım haksızlıkları hocama yazarak ve kimi kez ne yapmam gerektiğini sorardım. Böyle bir mektubuma verdiği yanıtta şöyle diyordu:

— Babamın dayısının odasında "Bu da geçer yahu" yazılı bir levha asılıydı. Darlandıkça hatırlarım. Sana da tavsiye ederim, böyle düşün ve sabırlı ol.

Ben bu tavsiyeyi dinlememiş ve hakkımı aramak için dilekçeyle başvurduğumu yazdığım zaman, şüyanıtı vermişti:

— Sarhoşa mektup yazma, ya okur ya okumaz. Okursa ya anlar ya anlamaz. Anlarsa ya yapar ya yapmaz. Bu kadar olasılığın söz konusu olduğu durumlarda olumlu sonuç beklenemez.

Dertlerimle kendisini sıkışmış olduğumdan endişe ettiğimi bildiren bir mektubuma yanıt verirken şöyle diyordu:

— Derdi bu kadar çok olan bir ülkede, dertten anlaşılanlar dertleşip üzülmekten başa ne yapabilirler?

Kimi kez uğradığım haksızlıklara dayanmadığım olur ve yurt dışına gitmeyi ya da emekli olmayı düşündüğümü bildirirdim. Böyle bir mektubum onu üzümü ve

— Kemal Tahir'in "Yorgun Savaşçı" kitabını okudysan bile bir kez daha oku. O bizim romanımızdır. Yarınlar bizimdir. Dayanan kazanır. Ben emekli oluncaya kadar dayandım. Sen de dayan. Çocukların, "yıldı ve bıraktı" demesinler.

27 Mayıs 1960'da temeli atılan gerçek demokrasi ilkelinin giderek yozlaştırıldığını gördükçe hocam çok üzülürdü. 12 Mart muhtırasının gazetelerde yayınlandığı gün birlikte idik. Muhtırayı büyük bir sevinçle okudu ve artık yozlaşmanın önleneyeğini, demokratik ortamın yeniden oluşabileceğini söyledi. Ne var ki, aradan birkaç ay geçip umulanın tamamen tersi bir durumun belirmeye başladığını görünce bana şöyle yazmıştı:

— Bu günler mehter takımına baktıkça Türkiye'yi görüyorum. On yıl önce gerçek demokrasi yoluna girmiş ve iki adım atmıştık. Şimdi sıra durmakta ve bir adım geri gitmekte. Yarın yine hızla ileri gideceğimize inanıyorum. Tabii, zaman zaman yine sıkıntılı dönemler görülecektir.

Sağlık alanında ender yetişen, yeri kolay kolay doldurulamayacak olan bu büyük önderin anısı önünde saygıyla eğilirken, tüm hekimlere ve sağlık personeline başsağlığı dilerim.

Wolfgang Amadeus Mozart

Dr. Bülent SAVRAN*

Tüm zamanların en büyük yeteneklerinden biri, olağanüstü bir müzisyen olacağını kim bilebilirdi? Yüzyıllar sonra dahi, yaşayan müziğiyle insan duygusallığının en üst noktasına ulaşmış, zorlu yolculuklar, ekonomik zorluklar ve kronik hastalıklarla dolu 36 yıllık kısacık bir yaşamda akılalmaz sayıda eser ortaya çıkarmıştır. 22 opera, 27 yaylı sazlar için quartet, 50 senfoni, 28 piyano konçertosu, 17 ayini de içeren 626 eserin bestecisi Wolfgang Amadeus Mozart 27 Ocak 1756 da Salzburg'da dünyaya geldi. Müzisyen bir aileden geliyordu, babası gibi dedeside müzisyendi.

Tanrı vergisi bu müzik harikası, olağanüstü çalışması ile birlikte çağdaşlarında saygı uyandırmış, toplumsal ilişkilerindeki kültürel eksikliği onun için engel oluşturmamıştır. Kendisini çeliştirenler onun çocuksu ve sorumsuz olduğunu, edebiyat sanat ve bilim açısından geriliğine işaret etmişlerdir.

Mozart'ın müzik yeteneği 3 yaşında belirdi. Müzisyen olan babası, kızkardeşi Nanerl'e ders verirken klavyede

(* Adli Tıp Uzmanı, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi.

akortları ayırtırdı, duyduğu pasajları ezberleyebiliyordu. 5 yaşında beste yapmaya başladı. Çocukluğu tüm sıkıntı ve mahrumiyetlere rağmen büyük başarı ve heyecan içinde geçti. Wolfgang ve Nanerl birkaç seri konser turyuyla tüm Avrupa'yı dolaştılar. 6 ile 16 yaşları arasında Mozart, evinde sadece 6 ay oturabilirdi. Yolların kötü yolculuğun zor olduğu yıllarda posta arabasıyla yapılan yolculuklarda sıklıkla hastaydı.

Yetişkin olarak Mozart, zamanında hüküm süren koruyuculuk sisteminden nefret ediyordu. Enerji ve hayalgücünü vereceği yeni bir yaratıcı çalışma için özgürlüğünün önemine inanıyordu. Doğal yetenek ve hünerin önemsenmediği, dünyada, çevresindeki insanlarca, hep engellendi. Müsrif yaşadı, çok fazla içti. Bu belkide zamanına bir tepkiydi.

Mozart'ın fizik görünümü başarısını hep olumsuz etkilemiştir. 152 cm boyunda, büyük kocaman kafalı, gaga burunluydu. Büyük mavi gözleri ve hafifmiyopisi vardı. İnce sarı saçlarının en önemli özelliği olduğunu düşünür, saçlarını temiz ve hep pudralanmış tutardı. Günün modaasına uygun olarak peruk takmayı ve canlı renklerde özellikle kırmızı renkte giyinmeyi severdi.

Mozart'ın yaşamı böbrek hastalığının ara ara yaptığı ataklarla ortaya çıkan depresyon dönemleriyle geçmiştir. Constanze bu dönemlerde kendisine büyük ölçüde destek oluyordu.

Mozart'ın iştihası alışılmamış derecede iyiydi ve perdedeki hafif hataları bile ayırt edebiliyordu. Sol kulağındaki deformiteye Mozart kulağı denmiş ve tıp literatürüne geçmiştir. Herediter ve nadir olan, kulağın yassı ve antihelikal kavsinde küçük bir gelişimin olduğu bu deformitenin herhangi bir iç organ anormalliğiyle birlikte olup olmadığı-özellikle renal bir hastalıkla-veya bazılarının inandığı gibi olağanüstü müzik yeteneğiyle ilişkili olup olmadığı bilinmiyor.

Mozart'ın çocukluğu reküren streptokokal tonsillit ataklarıyla geçmiştir. 1762, 1764 ve 1765 de hastalandı. 1762 aralığında yüksek ateş ve döküntülü şiddetli bir poliartiritise yakalandı. Zorlukla ayağa kalkabiliyordu. Vücudunu kırmızı lekeler kapladı. Bugün eritema nodosum dediğimiz, döküntülerle karakterli bu hastalık 4 hafta sürmüş ve antiperspirant karozla tedavi edilmiştir. Hastalığın romatizmal ateş olduğuna dair tartışmalar sürüyor ancak Henoch Schönlein sendromu olabileceği de öne sürülmektedir. Her ikisinde Mozart'ın zamanında oldukça yaygındı.

Kasım 1765 de Mozart ve kızkardeşi Büyük turla gitikleri Hollanda'da The Hague'deyken ateşli bir hastalığa yakalandılar. Nanerl deliryum tablosuna girdi. Son dini ayinide yapıldığı halde beklenmedik şekilde iyileşti. Wolfgang'ın hastalığı 1 ay sürdü. Çok zayıflamıştı, dehidrateydi, dudakları derisini üç kez kaybetti ve sert-siyah bir renk aldı. Kesin tanı koymak mümkün olmasada endemik tifo üzerinde durulmaktadır. 1766 kasımında Mozart, ateş ve poliartirit rekürensine geçirdi, ne yürüyebiliyor ne de diz ve ayak parmaklarını hareket ettirebiliyordu.

1767 de Mozart Viyana'da bir epidemi sırasında suçluğüne yakalandı. 3. hafta kadar hasta yattı. Ocak 1772'de Salzburg'da konzertmeister olarak göreve başladığında tekrar hastalandı, daha çok kronik streptokokal tonsillit rekürensine benziyordu. Ağustos 1784 de Viyana'da Paisiello operasını yazarken karın ağrısı ve kusmanın yanın-

da öylesine terliyordu ki, elbiseleri sırlıslıkla olmuştu. 1787 ve 1790 dada romatik ağrılar, baş ve diş ağrılarından yakındı.

1791 in erken aylarında besteci depresyon ve paranoid davranışlar gösteriyordu. Tombul elleri ve iş yüzünün gelişen böbrek hastalığıyla ilişkili olduğunu düşünüyordular. Derinleşen melankoli ve ağırlaşan hastalığına rağmen Mozart yinede teslim olmamış, geceleri sıklıkla 4 saat uyumuş, sürekli çalışmıştı. Çok az yiyor ve fazla içiyordu.

1791'in son yarısında Mozart'ın sağlığı belirgin şekilde kötülemeye başladı. Soluk ve keyifsizdi, depresyonu ağırlaşmış, ölüm düşüncesi kafasını doldurmuştu. Sık sık bayılmaya başladı ve ayak bilekleri şişti. İsmi vermeyen bir yabancı kendisinden bir ayın müziği-Requiem istediğinde durumu dahada kötüleşti. Ekimde Mozart aşırı şekilde kilo kaybetti ve yabancı Requiem'i almaya geldiğinde hemen hemen ölmüştü. Uzun hastalığı renal yetmezliğe sekonder renovasküler hipertansiyonla en iyi açıklanmaktadır.

Mozart'ın son hastalığı kendisini yatağa yatırdıktan sonra 15 gün sürdü. zaten birkaç haftadır rahatsızdı. Yüksek ateş, aşırı terleme, karın ağrısı ve kusma da eklendi. El ve ayakları belirgin şekilde şişmiş ve hareketleri ağırlıydı. Constanze, annesi öğrencisi Süßmayr ve diğer yakınları yanındaydılar. Durumu kötüleşince çağrılan Dr. Von Sal-laba, aqua toffana-kurşun zehirlenmesinden şüphelendi. Döküntüye dikkat çekip, "yaygın ateş nöbeti" teşhisi koydu. Damardan kan alıp, muhtemelen opium olan sedatif vemiş, soğuk kompresle ateşi düşürmüştür. Mozart'a toksik ilaçlar, civalı pürgatif veya antimonlu terletici bir ilaç verildiğine dair hiçbir bulgu yoktur.

Ölümünün yakın olduğunun farkında olduğundan, Mozart Requiem'i tamamlamak için kendini aşırı şekilde zorlamıştır. 4 Aralık pazar günü arkadaşları yatağının yanında toplandılar. Sadece 6 bar yazılmıştı ve beste i alto parçasını söylemeye çalıştı. Yanaklarını şişirerek trompetleri işaretlemiş ve Süßmayr bu tarzda dikte etmiştir. Arkadaşlarına "ölümün tadını şimdiden dilimde hissediorum" demişti. Bunun üremide NH₃ birikmesi ve soluğu kokutmasıyla ilgili olduğu düşünülüyor. O gece muhtemelen bronkopnömoniye bağlı olarak ateş yükselmiş, Mozart'da deliryum ve stupor tablosu oluşmuştur. Rahip son duasını okudu ve 5 Aralık 1791 g'ceyanısı Mozart yaşama veda etti. Ölümü St. Stephen Kilisesi kayıtlarında "milier ateş nöbeti" şeklinde kayıtlıdır.

Salzburg'da Mozarteum'da Mozart'a ait olduğu söylenen kafatasında 1988 de Pierre-Francois Puech ve arkadaşlarının yaptığı adli tıp incelemesiyle, kafatasının Mozart'a ait olduğu ispatlandı, ancak herhangi bir ağır metal zehirlenmesi tespit edilmemiştir.

Bestecinin erken ölümü, çoğu çağdaşını şoke etti. Mozart'ınki gibi bir yeteneğin 36 yaşında gelen erken bir ölümle tarihe karışması, insanlık için büyük bir kayıptır. Constanze anılarında şunları yazmıştır:

Bu sayfada şimdi sevgili eşim için yazıyorum. Tarafından ve bütün Avrupa tarafından hiçbir zaman unutulmayacak olan Mozart şimdi ebedi huzura kavuştu. İşte bu yılın 5 aralığının sabahı, hemde ne kadar zamansız bu iyi fakat nankör dünyayı terketti. Tanrım, 8 yıl süreyle birbirimize bağlıydık, keşke yakında tekrar onla bağlansam...

Kederli eşi

Constanze Mozart nee Weber